

Prof. dr hab. Zdzisław Mach

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Kraków, 13 maja, 2022

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pani mgr Kingi Schlesinger pt. „Partie skrajnie prawicowe w Unii Europejskiej wobec integracji Europy w latach 1992-2004” przygotowanej pod kierunkiem dra hab. Tomasza Stępniewskiego, prof. KUL.

Rozprawa doktorska Pani Kingi Schlesinger jest bardzo obszerną, szczegółową i systematyczną analizą miejsca partii skrajnie prawicowych w życiu politycznym Unii Europejskiej, a także reakcji na ich działania ze strony państw narodowych oraz instytucji unijnych. Praca ta mieści się, w moim przekonaniu, w głównym nurcie nauk politycznych, a także w centrum obszaru badawczego, jakim są studia europejskie.

Pani mgr Kinga Schlesinger jest z wykształcenia lingwistką (magisterium w UW w roku 1999), ma także za sobą studia podyplomowe w zakresie europeistyki (UJ 1999-2001) oraz w zakresie nauk o polityce (ISP PAN i Collegium Civitas 2002-2004). Jej kariera zawodowa przebiegała, przynajmniej od roku 2004, w ścisłym związku z instytucjami europejskimi, dzięki czemu mogła uzupełnić swoją wiedzę teoretyczną nabytą podczas studiów o bogate doświadczenie praktyczne. Zajmowała wysokie stanowiska w przedstawicielstwie Komisji Europejskiej w Polsce i w polskim Biurze Parlamentu Europejskiego, co dało jej szerokie spojrzenie na funkcjonowanie instytucji wspólnotowych i ich relacje z państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Przedstawiona praca doktorska ukazuje te szczególne kompetencje Doktorantki, która łączy znajomość teorii z głęboką i rozległą wiedzą praktyczną wysokiego urzędnika instytucji europejskich.

Dorobek pisarski Pani Kingi Schlesinger to szereg publikacji naukowych (6 rozdziałów w pracach zbiorowych, 4 artykuły w czasopiśmie), recenzje i referaty na konferencjach naukowych, a także

ekspertyzy i projekty badawcze. Jest to dorobek znacznie przekraczający zwyczajowe i formalne wymagania stawiane kandydatom do stopnia doktora.

Recenzowana rozprawa doktorska jest bardzo obszerną prezentacją i analizą wszystkich europejskich partii, które Doktorantka sklasyfikowała jako skrajnie prawicowe. Trzeba przy tym wyraźnie zaznaczyć, że Pani Schlesinger wyznaczyła konkretne ramy czasowe, w których zamknęła swoją analizę. Interesuje ją Unia Europejska sprzed „wielkiego rozszerzenia” roku 2004, a więc zajmuje się tylko państwami europejskiej „piętnastki”. Jest to, w moim przekonaniu, decyzja słuszna, choć oczywiście czytelnik, szczególnie polski czy pochodzący z innych krajów postkomunistycznych, chciałby zapewne przeczytać o tym, jak europejska scena polityczna zmieniła się po przystąpieniu nowych państw członkowskich, w których inaczej przebiegają podziały polityczne i inne znaczenie mają choćby pojęcia lewicy i prawicy, inne są doświadczenia historyczne, inne lęki, fobie i polityczne sympatie, gdzie często też inaczej kojarzą się określenia takie jak konserwatysta i liberał. Ale Doktorantka nie tylko miała pełne prawo zająć się tym okresem, który wybrała, ale też sądzę, że postąpiła słusznie, gdyż mogła swoje badania prowadzić z pewnego dystansu czasowego, ogarnąć spojrzeniem analityka procesy, które częściowo już się zakończyły, a w każdym razie nie wymagają odnoszenia się do aktualnie rozgrywających się politycznych dramatów i konfliktów. Trzeba też przyznać, że analizy Pani Schlesinger są ciągle bardzo aktualne i znajdują zastosowanie do badania współczesnych procesów politycznych.

Rozprawa doktorska liczy 454 strony, przy czym ostatnie pięćdziesiąt stron zajmuje bardzo obszerna bibliografia. Praca podzielona jest na 7 rozdziałów plus zakończenie i wspomniana bibliografia. Pierwsze dwa rozdziały, zajmujące w sumie około 100 stron, mają charakter teoretyczny. Autorka definiuje w nich pojęcia używane w pracy, przede wszystkim dokonuje rozróżnienia i typologii partii prawicowych oraz przedstawia teoretyczne refleksje dotyczące powstania i sukcesu partii prawicowych w powojennej Europie. Następnie przedstawia teorie integracji europejskiej oraz omawia kwestie związane z zagadnieniami europeizacji i eurosceptycyzmu. Omówienie teorii integracji europejskiej nie wydaje się może w tej pracy konieczne i może robić wrażenie niepotrzebnego popisu

erudycyjnego Doktorantki, jednak trzeba chyba uznać, że praca doktorska jest miejscem, gdzie nie tylko trzeba wykazać się nowatorskim twórczym myśleniem i umiejętnością prowadzenia badań naukowych, ale też warto wykazać się znajomością podstaw teoretycznych. Tak też czyni Pani Kinga Schlesinger. Niewątpliwie zna te teorie dobrze i zaznajomiła się należycie z bogatą literaturą przedmiotu. Natomiast uwagi Doktorantki o eurosceptycyzmie i europeizacji uważam za wartościowe i udane; stanowią one interesujący głos w dyskusji na temat sensu tych, rozmaicie używanych i interpretowanych pojęć.

Kolejne rozdziały poświęcone są prezentacji i analizie partii prawicowych w krajach europejskiej piętnastki, z podziałem na europejskie regiony: kraje południowe (Francja, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Włochy), kraje północne (Dania, Finlandia, Irlandia, Szwecja, Wielka Brytania) i kraje zachodnie (Austria, Belgia, Luksemburg, Niderlandy, Niemcy). Fragmenty poświęcone poszczególnym państwom są nierówne pod względem rozmiarów, co jest zrozumiałe z uwagi na to, że w niektórych z nich partie prawicowe są liczniejsze i silniejsze niż w innych, ale każdy fragment poświęcony danemu krajowi jest skonstruowany podobnie, a charakterystyka poszczególnych partii dokonana jest na tle uwarunkowań historycznych i sytuacji ekonomicznej kraju. W efekcie cała analityczna część pracy jest spójna i uporządkowana, czyta się ją łatwo i z zainteresowaniem. Odnoszę wrażenie, że tę pracę, jeśli zostanie opublikowana, będzie można czytać zarówno w całości, jak też we fragmentach poświęconych poszczególnym krajom czy partiom. Każdy taki fragment może stanowić bowiem jakby odrębną całość oferującą wiedzę o takiej czy innej partii czy narodowym systemie politycznym.

Rozdział kolejny dotyczy działalności partii skrajnie prawicowych w życiu politycznym Unii Europejskiej. Doktorantka omawia próby zjednoczenia europejskiej skrajnej prawicy, a przynajmniej skoordynowania działań, między innymi w Parlamencie Europejskim. Autorka rozprawy bardzo szczegółowo przedstawia te próby w porządku chronologicznym, rekonstruując deklarowane propozycje polityczne, deklaracje obyczajowe i kulturowe oraz hasła ideologiczne formułowane przez

skrajną prawicę. Opisuje też dokładnie różne formy aktywności skrajnej prawicy, formalne i półformalne a nawet nieformalne, w przestrzeni publicznej państw członkowskich Unii Europejskiej.

Władze państw członkowskich Unii oraz same unijne instytucje nie pozostawały bezczynne wobec rozwijającej się, choć na ogół marginalnej, działalności ugrupowań skrajnej prawicy. Pani Schlesinger rozdział poświęcony tym kwestiom zaczyna od tabelarycznego zestawienia różnych strategii i typów działań, które podejmują rządy różnych państw członkowskich wobec skrajnie prawicowych partii. Każde państwo członkowskie Unii ma swoją strategię kontrolowania, interweniowania i zapobiegania rozprzestrzenianiu się ideologii i działań skrajnie prawicowych. Podejmowane są bardziej lub mniej restrykcyjne działania o charakterze politycznym, działania legislacyjne blokujące możliwość podejmowania przez partie prawicowe przedsięwzięć ekstremalnych. Działania klasyfikowane jako przestępcze ścigane są przez wymiar sprawiedliwości. Podejmowane są też działania operacyjne służb specjalnych, akcje edukacyjne czy też dotyczące mediów. Instytucje unijne przeciwdziałały rozprzestrzenianiu się ideologii i aktywności partii skrajnie prawicowych w ramach swoich kompetencji, formułując dyrektywy odnoszące się do praw człowieka, różnych form dyskryminacji i ich konsekwencji. Rozdział poświęcony reakcji Unii na działalność skrajnej prawicy różni się nieco od poprzednich, gdyż Doktorantka omawia w nim procesy zachodzące w społeczeństwach europejskich, raczej niż działania podmiotów politycznych. Jest to oczywiście ciekawe, ale niespójne z resztą pracy. Poza tym podawane w tym rozdziale dane odnoszą się także do państw, które przystąpiły do Unii w roku 2004 i później, co wykracza poza precyzyjnie określone ramy czasowe całej rozprawy. Ta część pracy kończy się podrozdziałem omawiającym sprawę udziału w rządzie Austrii Partii Wolnościowej i spektakularnej reakcji Unii Europejskiej na ten fakt.

Rozprawę kończy krótkie zakończenie, w którym Doktorantka formułuje kilka wniosków końcowych, między innymi stwierdzając, że rozwój działalności partii skrajnie prawicowych ukazuje, że budują one nowy kształt prawicy, koncentrując się przede wszystkim na nacjonalizmie, radykalnej opozycji wobec imigracji, ksenofobii, antyglobalizmie i antyamerykanizmie. Są to partie populistyczne,

tradycjonalistyczne i antysystemowe. Natomiast, jak wskazuje Doktorantka, w większości nie nawiązują bezpośrednio do nazizmu i faszyzmu.

Uważam, że recenzowana praca jest dziełem naukowym, które spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Doktorantka wykazała dobrą znajomość teoretycznych podstaw studiów europejskich, szczególnie w wymiarze politologicznym tego interdyscyplinarnego obszaru badań. Dobrze zna literaturę przedmiotu. Wykazała znakomitą znajomość europejskiej sceny politycznej, szczególnie jej prawej strony i głęboką, bardzo szczegółową wiedzę o skrajnie prawicowych partiach politycznych w wybranym przez siebie okresie. Rozumie mechanizmy kształtujące losy partii politycznych w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej, które umiejętnie przedstawia w szerokim kontekście polityki narodowej i europejskiej. Bardzo dobrze orientuje się też w funkcjonowaniu instytucji europejskich. Szkoda, że nie wykorzystwała swojej wiedzy i umiejętności analizy do zaproponowania jakiegoś wkładu do teorii, której poświęciła początkowe fragmenty pracy. Uczyniło by to pracę nie tylko bardziej wartościową merytorycznie, ale i bardziej spójną konstrukcyjnie, tworząc klamrę zamykającą całość, która rozpoczyna się od teoretycznych rozważań. Ale i bez tego praca Pani Schlesinger spełnia, w moim przekonaniu, także warunek będący oczekiwaniem, że praca doktorska będzie stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Można przyjąć, że ukazanie, przeanalizowanie i wyjaśnienie procesu rozwoju politycznej orientacji europejskiej skrajnej prawicy jest rozwiązaniem problemu naukowego. Zgrabna, kompetentnie przedstawiona analiza rozwoju historycznego całego, szerokiego, a równocześnie wewnętrznie zróżnicowanego ruchu politycznego stanowi, moim zdaniem interesujący i oryginalny wkład do nauki.

Konkludując uważam, że praca Pani Kingi Schlesinger spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim i składam wniosek o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

